

Мар'яна Тимон
Валентина Водяна
(м. Тернопіль)

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Розвиток творчих здібностей у молодшому шкільному віці є одним із ключових аспектів сучасної освітньої парадигми, оскільки творчість виступає фундаментом для інтелектуального, емоційного та соціального розвитку особистості. Молодший шкільний вік характеризується високою пластичністю мислення, природною допитливістю та здатністю до нестандартного розв'язання навчальних завдань. Водночас на цьому етапі можуть виникати певні психологічні бар'єри, зокрема страх припуститися помилки, недостатня мотивація до творчої діяльності або відсутність сприятливого освітнього середовища, що можуть уповільнювати розвиток творчих здібностей. Важливу роль у подоланні цих бар'єрів відіграють педагогічні умови, дидактичні підходи та особливості взаємодії між учителем і учнями.

З огляду на це, дослідження психологічних аспектів розвитку творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку набуває особливої актуальності, оскільки його результати можуть сприяти оптимізації освітнього процесу, розробці ефективних методик стимулювання творчої активності та підвищенню загальної якості початкової освіти.

Дослідженням вивчення процесу розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку займалися багато дослідників, серед яких І. Біла (Біла, 2014), Г. Костюк (Костюк, 1989), В. Моляко (Моляко, 1983), В. Рибалка (Рибалка, 2016), В. Рогозіна (Рогозіна, 1997) та інші.

В Українському педагогічному словнику С. Гончаренка подається таке визначення творчості: «Творчість – це продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Розвиток творчого потенціалу діяльності є важливою умовою культурного прогресу суспільства й виховання людини. Тому на всіх щаблях школи (початкової, середньої, вищої) слід звертати особливу увагу на формування в учнів різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності учнів, на розвиток творчих інтересів, цілеспрямованість творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань» (Гончаренко, 2011).

Український психолог В. Моляко, розкриваючи сутність творчості з позицій психології, зазначає, що «під творчістю розуміють процес створення чогось нового для даного суб'єкта. Тому зрозуміло, що творчість у тій чи іншій формі не є талантом «вибраних», вона доступна кожному. І школяр, який засвоює нові знання, розв'язує нову, незнайому задачу, і робітник, який виконує нове технічне завдання, і комбайнер, якому потрібно в процесі збирання урожаю врахувати вологість колосся, напрямок вітру – всі вони займаються творчістю, розв'язують творчі задачі» (Моляко, 1983).

Творчі здібності — це сукупність психологічних якостей і умінь, які дозволяють людині генерувати нові, оригінальні ідеї та ефективно розв'язувати завдання, застосовуючи нестандартні методи. Творчість визначається як здатність до продукування нових ідей, відмінних від усталених, і є необхідною умовою розвитку інтелекту, емоційного та соціального аспектів особистості. У психології існують різні

трактування поняття «творчі здібності», залежно від того, який акцент робиться на компоненти цього процесу. В. Рогозіна стверджує, що творчі здібності є особливим видом розумових здібностей, які виражаються в умінні породжувати мислительну діяльність за межами вимог, відхилятися під час мислення від традиційних норм, генерувати різноманітні оригінальні ідеї та знаходити способи їх практичного вирішення (Рогозіна, 1997).

Творчі здібності самі по собі не гарантують творчих здобутків. Для їх досягнення необхідний «двигун», який запустив би в роботу механізм мислення, тобто необхідні бажання і воля, потрібна «мотиваційна основа».

Дитяча творчість має свої особливості, оскільки у дітей, особливо молодшого шкільного віку, спостерігається висока гнучкість мислення та здатність до перетворення простих уявлень у творчі ідеї. Згодом, на різних етапах розвитку, з'являються нові форми творчої активності. Творчість дітей є змінним і адаптивним процесом, що швидко реагує і адаптується до різних умов.

Що стосується періоду формування творчих здібностей, то важливу роль у цьому відіграє саме молодший шкільний вік. У цей період активно розвиваються інтелектуальні функції, що сприяють творчій діяльності. Творчі здібності виявляються через особливу організацію мислення, здатність до абстракції, уяви та інтерес до процесу розв'язання проблем. Саме на цьому етапі відбувається інтенсивне становлення креативного потенціалу, оскільки діти ще не обмежені усталеними схемами мислення і легко знаходять нові підходи до вирішення завдань.

Чинники, що впливають на формування творчих здібностей у дітей, є комплексними і багатоаспектними. Вони включають внутрішні і зовнішні фактори, що взаємодіють між собою, створюючи сприятливе чи несприятливе середовище для розвитку креативності. До внутрішніх чинників належать індивідуально-психологічні особливості, зокрема схильність до дослідження нового, рівень розвитку уяви та абстрактного мислення, емоційна відкритість та здатність до самовираження. Внутрішні фактори визначають інтерес і мотивацію дитини до творчої діяльності, а також її здатність виявляти оригінальність у розв'язанні проблем.

Зовнішні чинники охоплюють педагогічні підходи, умови освітнього середовища, взаємодію між учнем та вчителем, а також соціокультурні впливи. Для розвитку творчих здібностей важливо, щоб освітнє середовище було відкритим, інклюзивним і заохочувало до самовираження. Педагог має бути не лише носієм знань, а й провідником у світ творчості, здатним створити атмосферу, де дитина не боїться помилок і має можливість вільно експериментувати. Важливими аспектами є інноваційні методи навчання, такі як проекти, групові обговорення, рольові ігри, які дозволяють дітям проявляти ініціативу, фантазію та креативність.

Крім того, велику роль у розвитку творчих здібностей відіграє соціальна підтримка. Сприятливі умови для творчості створюються тоді, коли дитина відчуває, що її ідеї та досягнення цінуються, коли їй надається можливість бачити результати своєї роботи, а також отримувати конструктивний відгук від вчителя та однокласників.

Формування творчих здібностей вимагає від вчителя застосування різноманітних педагогічних методик, які дозволяють стимулювати інтелектуальний і емоційний розвиток учнів. Важливим є створення таких умов, де діти зможуть не лише здобувати знання, але й розвивати свої творчі можливості. Це можуть бути завдання на розвиток креативності, де учням пропонуються різноманітні проблемні ситуації, що вимагають нестандартних рішень. Важливим елементом є також заохочення дітей до самостійної роботи, розв'язування задач без готових відповідей.

Для ефективного розвитку творчих здібностей необхідно поєднувати різні форми навчання та дозвілля, такі як інтерактивні ігри, творчі заняття, постановка проектних завдань, що дозволяють кожній дитині відчувати себе творцем і новатором. Водночас необхідно пам'ятати про важливість розвитку емоційної сфери дитини, оскільки творчість без підтримки емоційного розвитку стає менш продуктивною. Різноманітні види мистецтва, фізична активність, групова робота сприяють не лише розвитку креативності, а й покращують комунікаційні навички, що є важливим аспектом соціальної інтеграції дитини.

Перспективи подальших досліджень у сфері психологічних аспектів розвитку творчих здібностей у молодшому шкільному віці пов'язані з удосконаленням методів стимулювання креативності на основі вікових та індивідуальних особливостей дітей. Важливим напрямом є дослідження впливу емоційної підтримки, рівня мотивації та соціального середовища на формування творчого потенціалу учнів. Також перспективним є розроблення інноваційних психолого-педагогічних технологій, які сприятимуть розвитку уяви, нестандартного мислення та самостійності дітей.

Таким чином, формування творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку є багатогранним процесом, який включає вплив як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Сприятливе середовище, ефективні педагогічні методи, емоційна підтримка та стимулювання самовираження є важливими складовими цього процесу. Розвиток творчих здібностей сприяє не лише інтелектуальному зростанню дитини, але й формуванню її особистісного потенціалу, допомагаючи розвивати не лише знання, а й соціальні, комунікативні та емоційні навички, які стануть основою для подальшого успішного розвитку.

Список використаних джерел

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ: Фенікс, 2014. 136с
2. Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
3. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Радянська школа. 1989. 608 с.
4. Моляко В. А. Психология решения школьниками творческих задач. Київ: Рад. школа, 1983. 94 с.
5. Рибалка В.В. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник. Київ. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 424 с
6. Рогозіна В. В. Особливості методики розвитку творчих здібностей молодших школярів . *Мистецтво та освіта*.1997. №3. С. 5–8.